

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ: УРОКИ ПАНДЕМІЇ

©2021 ТЮТЮННИКОВА С. В., ШПАК І. А.

УДК 364.016
JEL: H50; H51; H53; H59; I38

Тютюнникова С. В., Шпак І. А. Трансформація соціальної політики держави в сучасних умовах: уроки пандемії

Питання соціальної політики держави останнім часом знаходяться в дискурсі, в пошуку свого нового формату. Особливу актуальність вони придбали в умовах розгортання у світі коронавірусної кризи. У статті показано, що саме коронавірусна пандемія стала поштовхом для осмислення ролі та змісту соціального захисту населення, відкрила нові можливості трансформувати його в пошуку істинних цілей та інструментів здійснення. Доведено, що здоров'я стає актуальним об'єктом захисту, що здоров'я суспільства й окремої людини взаємообумовлені та взаємодоповнюють. Аналізуються сучасні ризики, що вимагають адекватної реакції держави щодо їх подолання. Крім коронавірусної пандемії, серйозним чином на людину та суспільство впливає диджиталізація, що веде до витіснення людини зі сфер зайнятості, трансформація ринку праці та розмивання меж зайнятості, прекарізація та нестійка зайнятість. Зростаюча нерівність у світі веде до багатьох проблем у соціальній сфері та вимагає свого вирішення. Вважаємо, що в умовах сучасного, постійно ускладнюючого соціально-економічного розвитку, зростання невизначеності та ризикованості існує нагальна потреба у виробленні нового типу соціальної політики, в якій повинні домінувати найважливіші цінності: здоров'я людини, її доступ до джерел освіти, охорони здоров'я, до споживання чистої води та інших суспільно значущих благ, до гідного доходу й умов життя. Така система соціального захисту перебуває в розвитку, її паростки в різному ступені розміреності й ефективності формуються в різних країнах світу. Уроки, отримані в процесі боротьби з пандемією, можуть стати гарною підмогою в її становленні.

Ключові слова: соціальна політика, соціальний захист, диджиталізація, пандемія, криза, нерівність, соціальна підтримка.

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2021-5-261-265>

Бібл.: 13.

Тютюнникова Світлана Володимирівна – доктор економічних наук, професор, професор кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: svetatutunnikova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3680-9023>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1768678/svitlana-tiutunnykova/>

Шпак Інна Андріївна – старший викладач кафедри економічної теорії та економічних методів управління, Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна (майдан Свободи, 4, Харків, 61022, Україна)

E-mail: innochka.shpak21@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5053-2019>

UDC 364.016
JEL: H50; H51; H53; H59; I38

Tiutunnykova S. V., Shpak I. A. Transformation of the State Social Policy in the Current Context: The Lessons of the Pandemic

The issues of social policy of the State have recently been in the discourse, in search of its new format. They acquired particular relevance in the context of the globally unfolding coronavirus crisis. The article shows that precisely the coronavirus pandemic has become the impetus for understanding the role and content of social protection of the population, has opened up new opportunities to transform it in search of true goals and instruments of implementation. It is proved that health becomes an urgent object of protection, that the health of society and an individual are mutually conditioned and complementable. Modern risks requiring an adequate response on the part of the State to overcome them are analyzed. In addition to the coronavirus pandemic, digitalization seriously affects humans and society, leading to the displacement of humans from the spheres of employment, transformation of the labor market and blurring of employment boundaries, precarization and unsteady employment. The growing inequality in the world leads to many problems in the social sphere and requires its solution. We are certain that in the conditions of modern, constantly complicating socio-economic development, increasing uncertainty and riskiness, there is an urgent need to develop a new type of social policy in which the most important values should dominate: health of human, access of human to sources of education, health care, consumption of clean water and other socially significant benefits, to decent income and living conditions. Such a system of social protection is in development, its sprouts to varying degrees of dimension and efficiency are formed in different world countries. The lessons learned in the process of combating the pandemic can become a good help in its formation.

Keywords: social policy, social protection, digitalization, pandemic, crisis, inequality, social support.

Bibl.: 13.

Tiutunnykova Svitlana V. – D. Sc. (Economics), Professor, Professor of the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: svetatutunnikova@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3680-9023>

Researcher ID: <https://publons.com/researcher/1768678/svitlana-tiutunnykova/>

SPIN: <http://elibrary.ru/8071-0459>

Shpak Inna A. – Senior Lecturer of the Department of Economic Theory and Economic Methods of Management, V. N. Karazin Kharkiv National University (4 Svobody Square, Kharkiv, 61022, Ukraine)

E-mail: innochka.shpak21@gmail.com

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-5053-2019>

Коронавірусна пандемія 2020–2021 рр. зробила світ ще більш нестійким і ризикованим. Цей період став не тільки серйозним випробуванням для національних систем соціального захисту населення, а й породив нові можливості для їх удосконалення.

Різноманітний досвід реагування на ситуацію в різних країнах, розрив у часі подолання пандемії, ефективна участь медицини та різні прояви поведінки національних держав у процесі боротьби з COVID-19 дають багатий досвід, який необхідно вивчати, вдосконалювати й адаптувати до національних умов соціально-економічного розвитку.

Основні уроки, які треба вилучити з боротьби з коронавірусною пандемією, – це взаємообумовлений розвиток. Пандемія не робить різниці між країнами та континентами, між багатими і бідними. Громадський імунітет – це наше спільне надбання. Формування національної моделі соціального захисту повинно виходити з цього основного принципу.

Криза, пов'язана з пандемією COVID-19, виявила катастрофічні прогалини в охопленні населення країн, що розвиваються, соціальним захистом. Стійке відновлення економіки таких країн і запобігання майбутніх криз можливі тільки за умови, якщо прийняті зараз разові антикризові заходи переростуть у всеосяжні системи соціального захисту [6].

Трансформація соціальної політики виражена в працях Е. Лібанової, А. Колота, В. Скуратівського. Дослідження проблем соціального захисту населення відображені в роботах Ю. Качуренко, А. Огінської, І. Гринчишина. Слід зазначити внесок звітів МОП, ВООЗ, ОЕСР під час пандемії COVID-19, що демонструють наявну ситуацію у світі в системі соціальної політики, а зокрема, соціального захисту населення.

Метою статті є осмислення та розкриття основних характеристик нового формату соціальної політики держави в умовах зростаючих загроз.

Соціальна держава прагне проводити соціальну політику так, щоб не допустити антагонізм між соціальними цілями держави та вимогами ринку, забезпечити високий рівень захисту населення від соціальних ризиків за допомогою ефективної економіки.

Поняття соціального захисту населення досить широке і не має ні однозначного трактування, ні строго виділеного обсягу функцій. Не піддається сумніву безумовна місія держави в забезпеченні добробуту кожного члена суспільства, що реалізується за допомогою системи соціального захисту. Наведемо кілька визначень соціального захисту з боку різних вчених.

За О. Ю. Богдановою, соціальний захист являє собою невід'ємну складову соціальної політики держави, яка відповідає за соціальний розвиток, добробут і безпеку своїх громадян [2].

В. Д. Базилевич і Л. О. Баластрик розглядають соціальний захист як комплекс законодавчо закріплених норм, які гарантує держава окремим вер-

ствам населення, а також, за певних економічних умов, – усім членам суспільства [1].

В. А. Скуратівський, О. М. Палій, Е. М. Лібанова визначають соціальний захист як комплекс організаційно-правових та економічних заходів, спрямованих на захист добробуту кожного члена суспільства в конкретних економічних умовах [8].

Соціальний захист населення має мету, що може бути реалізована за допомогою вжитих державою заходів та інструментів підтримки гідних умов життя всіх категорій населення, перш за все, забезпечення відповідного рівня життя населення, яке вимагає підтримки шляхом надання державою фінансової допомоги, створення соціальних гарантій для економічно активного населення, а також забезпечення умов праці та життя шляхом встановлення соціальних стандартів. Звернемо увагу на той факт, що держава повинна реагувати на виникаючі загрози та бути завжди готовою знайти гідні відповіді. Коронавірусна пандемія стала серйозним випробуванням для національних систем соціального захисту.

Ваналітичній записці «Відповідні заходи в галузі соціального захисту в умовах пандемії COVID-19 в країнах, що розвиваються» соціальний захист названий «незамінним механізмом підтримки людей під час кризи».

Хоча вірус не робить відмінностей між багатими і бідними, його негативний вплив дуже неоднорідний: «Можливість отримувати доступну і якісну медичну допомогу» стала сьогодні «питанням життя і смерті».

55% населення планети не охоплені соціальним страхуванням або соціальною допомогою. У всьому світі тільки 20% безробітних отримують допомогу з безробіття.

Практично у 40% світового населення немає медичної страховки або доступу до національних медичних послуг.

Близько 800 млн громадян щорічно витрачають не менше 10% свого сімейного бюджету на охорону здоров'я, а 100 млн через медичні витрати впадають у злидні [12].

Це означає, що багатьом просто не вистачає коштів для звернення за медичною допомогою, коли вони хворі, у тому числі, коли у них є захворювання, такі як COVID-19.

Дана проблема ускладнюється тим, що в переважній більшості працівників відсутня економічна безпека, щоб взяти відпустку через хворобу, або протистояти несподіваній надзвичайній ситуації, оскільки в менш ніж у 2/3 країн діє система соціального страхування та/або програми соціальної допомоги для надання підтримки на випадок хвороби. Хворим часто доводиться вибирати між загрозою особистому і громадському здоров'ю та оплатою своїх рахунків [13].

Виходячи з наведених фактів можна зробити невтішні висновки, що система соціального захисту є фрагментарною, не всеохоплюючою і, внаслідок цього, малоефективною. А це означає, що світ стає все більш нестійким. Вважаємо, що сучасні проблеми дозволяють стверджувати, що соціальний захист, перш за все, має бути спрямований на захист суспільства від наявних і постійно виникаючих загроз, тобто він має бути цілісним. З цією метою держава повинна створювати відповідні суспільні блага та контролювати соціально значущі послуги, створювані приватним капіталом.

У Порядку денному в галузі сталого розвитку на період до 2030 року багато цілей просувають імператив соціального захисту в галузі сталого розвитку.

Зусилля держави мають бути спрямовані на досягнення загального охоплення послугами охорони здоров'я, включаючи захист від фінансових ризиків, доступ до якісних основних медичних послуг, а також безпечних та ефективних основних лікарських засобів і вакцин для всіх [3].

Головним уроком, який повинні винести національні держави, – це необхідність реформувати свої системи соціального захисту, зробивши їх більш гнучкими та всеохоплюючими.

Криза має підштовхнути уряд до розширення доступу до медичних послуг, допомог через хворобу та захист від безробіття.

Для мобілізації необхідних ресурсів країни повинні провести реформи корпоративного оподаткування, спрямовані на те, щоб транснаціональні корпорації внесли свій вклад в державну казну. Також допоможуть прогресивні податки на доходи і майно та заходи по скороченню незаконних фінансових потоків [1].

Але для того, щоб ці заходи були ефективними, потрібен час, і, оскільки пандемія вже підриває економічну активність, оперативність відіграє вирішальне значення.

У найближчій перспективі як розвиненим, так і країнам, що розвиваються, необхідна велика гнучкість для фінансування дефіциту та пільгових міжнародних запозичень для підтримки інвестицій у системі соціального захисту.

Багато урядів – особливо в країнах, де системи охорони здоров'я фінансуються за рахунок соціальних внесків або податків, уже збільшують свої витрати з метою забезпечити доступ до необхідних послуг під час кризи COVID-19, у тому числі шляхом інтеграції заходів профілактичного тестування та лікування в пакети допомоги [5].

Пандемія коронавірусу прямо або побічно торкнулася всіх країн і регіонів світу, і системи соціального захисту відіграють украй важливу роль у спробах забезпечити бідні та вразливі категорії населення в період кризи. Уже 126 країн запровадили чи адаптували програми соціального захисту або заходи полі-

тики з урахуванням COVID-19, і на поточний момент існує 505 таких програм. Однак у багатьох країнах вони, як і раніше, мають обмежене охоплення.

Після того, як відступить нинішня пандемія, урядам слід без зволікання приступити до зміцнення існуючих систем соціального забезпечення, щоб вони могли більш ефективно реагувати на потрясіння в майбутньому.

Йдеться про вдосконалення механізмів надання послуг так, щоб допомога доходила до вразливих верств населення швидше, ефективніше та з більшою прозорістю. Крім того, потрібно переглянути можливість масштабування в період кризи. Це також означає, що необхідний акцент на формування життєстійкості за допомогою програм залучення в економічну діяльність [4].

Управління Верховного комісара ООН з прав людини надало рекомендації щодо прийняття відповідних заходів у боротьбі з поширенням коронавірусної інфекції, орієнтованої на права людини, серед яких:

1. Політика в галузі охорони здоров'я повинна враховувати не тільки медичні аспекти пандемії, а й правозахисні та гендерні наслідки заходів, прийнятих у рамках заходів у сфері охорони здоров'я.
2. Заходи обмеження, такі як соціальне дистанціювання та самоізоляція, повинні враховувати потреби людей, які покладаються на підтримку інших людей (наприклад, люди з інвалідністю покладаються на сім'ю та соціальні служби).
3. Податкові пільги та пакети заходів соціального захисту, спрямовані на тих, хто найменше здатний впоратися з кризою, мають найважливіше значення для пом'якшення руйнівних наслідків пандемії. Негайні заходи економічної допомоги, такі як: гарантована оплачувана відпустка, через хворобу; розширена допомога по безробіттю; розподіл продовольства та загальний базовий заробіток тощо допоможуть уникнути кризи [11].

Криза, викликана пандемією COVID-19, – це сигнал тривоги. Вона показала, що відсутність соціального захисту – біда не тільки для бідних. Це і удар по тих, хто до цих пір відчував себе відносно впевнено, але для кого зростання медичних витрат і втрата джерела доходу може швидко звести нанівець результати багаторічної праці та сімейні накопичення.

Приклади різних країн світу підтверджують, що ті з них, де створені ефективні та всеосяжні системи соціального захисту, у набагато більшому ступені здатні протидіяти кризі та ліквідувати її наслідки [12]. Більш того, саме пандемія показала всьому світу, що загрози носять загальний характер. Вони поширю-

ються на всі континенти і країни, на всі народи світу. Саме цей факт вимагає логічного усвідомлення нашої взаємозалежності та солідарної дії для перемоги.

Так, Китай, який першим прийняв на себе удар пандемії, змушений був вживати екстрені заходи соціального захисту. Збільшення соціальних виплат відбулося через тиждень після початку кризи, але загальні витрати виявилися невеликі (0,1% ВВП). На компенсацію скасування внесків у систему соціального, медичного та пенсійного страхування витрачено 0,6% ВВП.

Зкінця лютого на ринку праці стало забезпечуватися перенавчання для тих, у кого, на думку місцевих служб зайнятості, не було достатньо шансів знайти роботу після подолання кризи. У Китаї широко застосовувалася роздача населенню електронних купонів на знижку та покупку товарів у магазинах, щоб підтримати економічну активність [10]. Вважаємо, що поряд із перерахованими вище заходами успіх цієї країни був забезпечений, насамперед, за рахунок високої довіри населення до держави та системи соціального захисту, а також завдяки належному рівню згуртованості та солідарності.

Аналогічним чином Франція, Португалія та Швейцарія розширили право на одержання допомоги по безробіттю; Австралія і Португалія розширили соціальну допомогу для вразливих груп населення. А у Франції та Таїланді були відкладені терміни виплат по соціальному забезпеченню й оподаткуванню [5].

У Великій Британії тим, хто був відправлений у безстрокову неоплачувану відпустку, держава компенсувала 80% заробітку, а роботодавець мів доплатити ще 20%.

Якщо Велика Британія змогла швидко наростити витрати та надати допомогу своїм громадянам, а також зберегти стабільність, то в ПАР карантин дорого обійшовся – там найскладнішим завданням стала підтримка доходів громадян. Туди направили удвічі більше коштів, ніж на охорону здоров'я. Були впроваджені такі механізми соціальної підтримки:

1. Надання допомоги громадянам, які працювали в неофіційному секторі, безробітним, сім'ям з дітьми.

2. Збільшення дитячої допомоги. Матерям виплачувалась допомога по догляду за дітьми.

У результаті впала економіка, на чверть знизилася надходження податків, підскочив дефіцит бюджету та рівень безробіття. Виникла необхідність звернутися до міжнародних фінансових інститутів і вимушено скасувати режим суворої ізоляції, щоб вийти з економічної кризи [10].

Уряди повинні скористатися ситуацією, створеною нинішньою кризою, для оперативного просування в бік колективно фінансованих, всеосяжних і універсальних систем соціального захисту. Тільки тоді наші суспільства й економіки зможуть витримати пандемію COVID-19 та інші, наступні кризи.

Переживаючи пандемію, світ об'єднує зусилля для боротьби з інфекцією. Крім встановлених заходів по боротьбі з хворобою та забезпечення необхідної медичної допомоги нужденним, ВОЗ і партнери сприяють розробці вакцини.

Зараз у країнах застосовується щонайменше сім різних вакцин, ще понад 200 вакцин знаходяться в розробці. Вчені всього світу в оперативному режимі взаємодіють між собою для її розробки, щоб врятувати життя людей і покласти край нинішній пандемії [7].

На цей час у світі вакцину від коронавірусу отримали близько 5% населення, проте розподіл був нерівномірним, оскільки велика частина вакцин відправляється в найбагатші країни.

Станом на 8 квітня 2021 р. 27 багатих країн, на які припадає 11% світового населення, зробили 40% від загального числа щеплень проти коронавірусу. Це у 25 разів більше, ніж найбідніші країни: на 11% населення найбідніших країн світу довелося лише 1,6% від загального обсягу зроблених у світі щеплень.

На США, де проживає 4,3% від населення Землі, у загальній статистиці вакцинацій припадає 24% щеплень. При цьому в Пакистані, де живуть 2,7% населення, щеплень зроблено лише 0,1% від загального обсягу, – уточнює Bloomberg. При поточних темпах США можуть прищепити 75% населення в найближчі три місяці. При цьому майже половина країн світу не досягла показника в 1% прищепленого населення.

На Китай зараз припадає 20% від світового обсягу щеплень, він вакцинував 18% населення планети. Китай також експортує вакцини в бідні країни, часто безкоштовно. Найменш щепленим континентом зараз є Африка – там тільки в трьох країнах з 54 дози вакцини отримали більше 1% населення. Понад 20 країн вакцинацію ще не почали [9].

Статистика не враховує більш 40 держав, в основному бідних, які ще не розкривали дані про вакцинацію. На ці країни припадає більше 8% світового населення.

В силу актуальності боротьби з COVID-19 ми зупинилися на висновках щодо вдосконалення соціальної політики, але питання інших ризиків залишилися нерозкритими, хоча вони важливі, з точки зору їх негативного впливу на людину та суспільство. Це стосується, перш за все, впровадження новітніх технологій і цифровізації економіки, що є предметом особливого розгляду. У даному контексті зазначимо лише, що тенденція руйнування звичного світу праці та зайнятості буде набирати обертів у зв'язку з динамічними процесами технологічного оновлення виробництва та витіснення людини з виробництва.

ВИСНОВКИ

Саме взаємообумовлений розвиток, враховуючи виклики сучасного світу, здатний запобігти гострим кризовим ситуаціям. Світ потребує нових, більш гнучких, адекватних, адресних, ефективних за-

ходів соціального захисту, які здатні сприяти поліпшенню соціально-економічної ситуації в країні, особливо в період криз.

Необхідно ухилитися від стереотипів, пов'язаних з вузьким розумінням ролі держави, адже вона є універсальним інститутом, створеним людством для того, щоб зберегти життя та помножити добробут суспільства. Тому ніякі економічні параметри не повинні бути домінуючими у формуванні ефективної соціальної політики, яка захищає життя, здоров'я та благополуччя народу. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Базилевич В. Д., Баластрик Л. О. Державні фінанси. Київ : Атіка, 2002. 368 с.
2. Богданова О. Ю. Роль социальной защиты в построении социально-ориентированного государства. *Инновационная наука*. 2016. № 2. С. 39–46.
3. Доступ к основным лекарственным средствам, вакцинам и медицинским технологиям. URL: https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/376477/fact-sheet-sdg-essential-medicines-rus.pdf
4. Итоги онлайн-семинара по социальной защите. URL: <https://www.nifi.ru/ru/news-ru/novosti/1357-news-08062020-1>
5. Меры, политика и пандемия 2020. URL: <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2020/06/pdf/fd0620r.pdf>
6. MOT: Хотите избежать будущих кризисов – ликвидируйте пробелы в социальной защите в развивающихся странах. URL: https://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_744909/lang--ru/index.htm
7. Поиск вакцины против COVID-19. URL: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19-vaccines>
8. Скуратівський В. А., Палій О. М., Лібанова Е. М. Основи соціальної політики. Київ : МАУП, 2002. 370 с.
9. Coronavirus Outbreak. URL: <https://www.bloomberg.com/coronavirus>
10. COVID-19 в странах Центральной Азии: последствия и ответные политические меры. URL: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/central-asia/COVID-19-crisis-response-in-Central-Asia-Russian.pdf>
11. COVID-19: ответные действия. URL: <https://www.un.org/ru/coronavirus/protecting-human-rights-amid-covid-19-crisis>
12. Социальная защита себя оправдывает // Forbes. 29.03.2020. URL: https://forbes.kz//life/opinion/sotsialnaya_zaschita_sebya_opravdyivaet/

13. World Social Protection Data Dashboards. URL: <http://www.social-protection.org/gimi/WSPDB.action?id=40>

REFERENCES

- Bazylevych, V. D., and Balastryk, L. O. *Derzhavni finansy* [State Finance]. Kyiv: Atika, 2002.
- Bogdanova, O. Yu. "Rol sotsialnoy zashchity v postroyeni sotsialno-oriyentirovannogo gosudarstva" [The Role of Social Protection in Building a Socially Oriented State]. *Innovatsionnaya nauka*, no. 2 (2016): 39-46.
- "Coronavirus Outbreak". <https://www.bloomberg.com/coronavirus>
- "COVID-19 v stranakh Tsentralnoy Azii: posledstviya i otvetnyye politicheskiye mery" [ENGLISH_RU COVID-19 in Central Asia: Implications and Policy Responses]. <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/central-asia/COVID-19-crisis-response-in-Central-Asia-Russian.pdf>
- "COVID-19: otvetnyye deystviya" [COVID-19: Response]. <https://www.un.org/ru/coronavirus/protecting-human-rights-amid-covid-19-crisis>
- "Dostup k osnovnym lekarstvennym sredstvam, vaktzinam i meditsinskim tekhnologiyam" [Access to Essential Medicines, Vaccines and Medical Technologies]. https://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/376477/fact-sheet-sdg-essential-medicines-rus.pdf
- "Itogi onlayn-seminara po sotsialnoy zashchite" [Results of the Online Seminar on Social Protection]. <https://www.nifi.ru/ru/news-ru/novosti/1357-news-08062020-1>
- "Mery, politika i pandemiya 2020" [Measures, Policies and Pandemic 2020]. <https://www.imf.org/external/russian/pubs/ft/fandd/2020/06/pdf/fd0620r.pdf>
- "MOT: Khotite izbezhat budushchikh krizisov - likvidiruyte probely v sotsialnoy zashchite v razvivayushchikhsya stranakh" [ILO: Avoid Future Crises, Close Social Protection Gaps in Developing Countries]. https://www.ilo.org/moscow/news/WCMS_744909/lang--ru/index.htm
- "Poisk vaktliny protiv COVID-19" [Search for a Vaccine Against COVID-19]. <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19-vaccines>
- "Sotsialnaya zashchita sebya opravdyvayet" [Social Protection Is Paying off]. Forbes. March 29, 2020. https://forbes.kz//life/opinion/sotsialnaya_zaschita_sebya_opravdyivaet/
- Skurativskiy, V. A., Palii, O. M., and Libanova, E. M. *Osnovy sotsialnoi polityky* [Fundamentals of Social Policy]. Kyiv: MAUP, 2002.
- "World Social Protection Data Dashboards". <http://www.social-protection.org/gimi/WSPDB.action?id=40>